

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קעא

למדנו אתמול שרב הונא מבאר את שיטת רב:

בשלמא וכו': לבית דין יש כח לקרוע את השטר ולכתוב שטר חדש עם הזמן הראשון שבו הכתב השטר הקודם, למרות שהוא נחשב ל'שטר מוקדם' (= כעת הם כותבים שטר חדש עם הסכום שנתר, וכותבים בו את התאריך בו נכתב השטר הקודם, וזהו 'שטר מוקדם'), ואף ששטר מוקדם פסול, לבי"ד יש כח להפקיע ממון משום ש'הפקר בי"ד הפקר', אבל עדים שכבר עשו את שליחותם לכתוב ולהעיד בשטר, איך יתכן שהם חוזרים ועושים כעת שליחות אחרת לכתוב שטר חדש, וכי מי נתן להם את הכח הזה?

קושיא: ולא? והא אמר רב יהודה אמר רב: וכי העדים אינם יכולים לכתוב שטר חדש? והרי אמר רב יהודה אמר רב, מי שנאבד שטרו ואמר לעדים שיכתבו לו שטר אחר, חוזרים וכותבים לו אפילו עשר שטרות אם נאבדו השטרות בזה אחר זה.

רב יוסף מתרץ: באמת אין לעדים כח לחזור ולכתוב שטר אחר, אלא שדברי רב יהודה אמר רב הנ"ל נאמרו על שטר מתנה שאין בו אחריות, שכיון שכולם יודעים שהוא נתן לו את השדה במתנה, הרי שאין שום סיבה שהם לא יכתבו לו שוב שטר מתנה על אותה השדה, שכל מטרת השטר היא רק כדי שתהיה לו ראיה שהשדה שייכת לו, אבל בשטר הלוואה אין להם כח לחזור ולכתוב שטר אחר, כיון שעל ידי השטר המלווה יוכל לגבות מהלקוחות שקנו מהלווה.

רבה מתרץ: דברי רב יהודה אמר רב הנ"ל נאמרו אפילו בשטר מכירה, אבל מדובר בשטר שאין בו אחריות, ולכן אין שום בעיה לכתוב לו שטר נוסף שהרי הוא לא יוכל לגבות בו מהלקוחות.

לעיל (קע): אמר רב נחמן שאם רב היה שומע את הברייתא הוא היה חוזר בו, הגמ' מביאה את הברייתא:

מאי ברייתא? דתניא: מי שהיה חייב למלווה אלף זוז, והחזיר לו חמש מאות, העדים קורעים את שטר הלוואה הראשון וכותבים לו שטר אחר עם יתרת החוב,

והם כותבים בו את התאריך של השטר הראשון, דברי רבי יהודה. ולדעת רבי יוסי, השטר הראשון ישאר ביד המלווה, והוא יכתוב ללוה שובר שהוא החזיר לו חמש מאות. **רבי יוסי מבאר את שיטתו:**

ומפני שני דברים אמרו שכותבין שובר: 1. שבכך המלווה 'יכריח' את הלווה להחזיר לו את החוב, כיון שהלווה צריך לשמור על השובר, והוא חושש שמא הוא יאבד והוא יצטרך להחזיר לו אלף במקום חמש מאות, ולכן הוא ימהר להחזיר את החוב למלווה. 2. כדי שהמלווה יוכל לגבות את חובו מהלקוחות של הלווה כבר מהזמן שמופיע בשטר הראשון, אבל אם נכתוב לו שטר חדש הוא יוכל לגבות רק מהזמן של השטר החדש, ונמצא שהמלווה יפסיד שלא יוכל לגבות מהלקוחות שקנו בין זמן כתיבת השטר הראשון לזמן כתיבת השני.

קושיא על רבי יוסי: **והא רבי יהודה נמי מזמן ראשון קאמר:** והרי גם רבי יהודה אמר שגובים מזמן כתיבת השטר הראשון, וא"כ לא מובן טעמו השני של רבי יוסי.

תירוץ: **הכי קאמר ליה ר' יוסי לרבי יהודה:** כך אמר רבי יוסי לרבי יהודה: אם אתה סובר שכותבים את השטר החדש עם הזמן של השטר הראשון, הרי שאני חולק עליך בדבר אחד, שאני סובר שכותבים שובר כדי לכופף את הלווה להחזיר את החוב. ואם אתה סובר שכותבים את השטר החדש עם הזמן שבו הוא נכתב, א"כ אני חולק עליך בשני דברים, גם שאני סובר שהמלווה גובה מהזמן הראשון וגם שאני סובר שכותבים שובר כדי לכופף את הלווה להחזיר את החוב.

תנו רבנן שטר שזמנו כתוב בשבת: שטר שהתאריך שכתוב בו, מתברר שהוא חל בשבת, כגון שכתוב בו זמן 'חמשה עשר לחודש השלישי' וכשבדקים בלוח השנה מגלים שיום זה חל בשבת. או שכתוב בו 'עשרי לחודש השביעי' שהוא יום הכיפורים. אנו תולים שהזמן הכתוב בשטר מאוחר מזמן ההלוואה בפועל. ולדעת רב יהודה שטר מאוחר כשר. בגלל שמי שמפסיד מכך זה רק המלווה שהסכים לכך, כי כשיבוא המלווה לגבות את החוב מקרקעות שקנו הלקוחות מהלווה לאחר ההלוואה, הוא יוכל לגבות רק מהתאריך הכתוב בשטר, והוא יפסיד את הזמן שבין ההלוואה בפועל לכתוב בשטר.

ואנו לא אומרים שהשטר הזה מוקדם (כלומר שהזמן שנכתב בו מוקדם להלוואה בפועל, ושטר כזה פסול כי המלווה יכול לגבות מלקוחות שקנו קודם להלוואה שלא כדיון), בגלל שחחומים עליו עדים, ועדים לא היו חותמים על שטר פסול.

אבל לדעת רבי יוסי שטר מאוחר פסול.

אמר לו רבי יהודה: לרבי יוסי - הרי היה מעשה ובא לפניך בציפורי שטר מאוחר והכשרת אותו! אמר לו רבי יוסי - כשהכשרתי, הכשרתי בשטר שזמנו היה בשבת וביום הכיפורים. שטר כזה מוכח מתוכו שהוא מאוחר, כי יהודים לא כותבים שטר בשבת וביום הכיפורים, וממילא לא יצא קלקול מכזה שטר (הקלקול יתבאר להלן). אבל בשטר מאוחר סתם אני פוסל.

קושיא: והא רבי יהודה נמי בזה קאמר: הרי גם רבי יהודה עצמו דיבר על שטר שזמנו בשבת וביום הכיפורים, ואם כן שניהם מכשירים, ואין ביניהם שום מחלוקת!

אמר רבי פדת: לכו"ע שטר מאוחר שזמנו בשבת או ביום הכיפורים, כשר. כי שטר כזה שהתאריך שלו ברור שהוא לא נכתב בזמנו, הרי זה כאילו כתוב בתוכו במפורש 'לא כתבנו אותו בזמנו אלא הזמן בו מאוחר'. אבל המחלוקת היא בשטר מאוחר בתאריך שחל ביום חול, שאז לא ידוע שהוא מאוחר.

לדעת רבי יוסי 'כותבים שובר'. דהיינו כשהלווה פורע את החוב, והמלוה טוען שהשטר נאבד לו, המלוה יכול לכתוב ללווה שובר שהוא קיבל את הכסף, והלווה צריך לשמור על השובר כל החיים.

לפי זה אם הזמן שבשטר מאוחר, יתכן מצב שהלווה יפרע את החוב קודם לזמן שכתוב בשטר, והמלוה יכתוב לו שובר על יום הפרעון. ולאחר מכן ילך המלוה ויוציא את השטר בתאריך הכתוב בו, ויבוא לגבות את החוב פעם נוספת. וכשהלווה יוציא לו את השובר שהוא כבר שילם, יטען לו המלווה שזו הלוואה אחרת, כי השובר כתוב בתאריך מוקדם לתאריך שבשטר.

לדעת רבי יהודה 'לא כותבים שובר', ולכן כשהלווה יפרע את החוב הוא יקבל לידי את השטר, וממילא אין חשש שאחר כך המלווה יגבה ממנו פעם נוספת.

*

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אפילו לדעת רבי יוסי שכותבים שובר, כל זה דוקא כשהלווה פורע רק חצי מהחוב, שאז השובר הוא לטובתו כדי שהמלוה לא יוכל לתבוע אותו גם על החצי שכבר שילם. אבל אם הוא פורע את כל החוב והמלוה טוען שהשטר נאבד לו, לא כותבים שובר. כי המלוה הפסיד כשלא שמר את שטרו.

ולא היא! אפי' אכוליה כתבין: הגמרא אומרת שאין זה נכון! אלא כותבים שובר אפילו על פריעת כל החוב. וכפי שלומדים מהסיפור הבא.

כי הא דרב יצחק בר יוסף: רב יצחק בר יוסף הלוח כסף לרבי אבא. הם באו לדין לפני רבי חנינא בר פפי, ורב יצחק אמר לרבי אבא - תביא לי את הכסף שאתה חייב לי. אמר לו רבי אבא - תחזיר לי את השטר. אמר לו רב יצחק - השטר שלך נאבד לי ואני אכתוב לך שובר ששילמת לי. אמר לו רבי אבא - הרי רב ושמואל אמרו שניהם 'אין כותבין שובר' ואני רוצה לקבל את השטר!

אמר על כך רבי חנינא בר פפי - מי יתן לנו מהעפר של רב ושמואל ונניח אותו בעיניים שלנו, כי הם נפטרו... והרי רבי יוחנן וריש לקיש אומרים ש'כותבין שובר', וכן אמר רבין בשם רבי אילעא.

ומסתברא דכותבין שובר וכו': הגמרא מסיקה שמסתבר שכותבים שובר. כי אם תעלה על דעתך שלא, וכי אם איבד המלוה את השטר, 'יאכל' הלוח את הכסף וישמח שהוא לא צריך לפרוע את החוב?...?

מתקיף לה אביי וכו': ואלא אם תאמר שכותבין שובר, וכי אם הלוח יקבל שובר והוא יאבד לו, יחזור המלוה ו'יאכל' שוב את כספו של הלוח וישמח?...?

א"ל רבא אין עבד לוח לאיש מלוה: אכן כן. כי עדיף שאחריות השמירה על השטר תהיה על הלוח (שיצטרך לשמור על השובר) ולא על המלוה (שיצטרך לשמור על השטר). כי הלוח קיבל את הכסף והוא נחשב כמו 'עבד' של המלוה.

*

תנן התם שטרי חוב המוקדמין פסולין: ראונו שלוחה כסף משמעון וכתבו על זה שטר חוב, הרי נכסיו של ראונו הלוח (שהיו שלו בשעת ההלוואה) משתעבדים לשמעון המלוה. ואם הלוח (ראונו) מכר אותם לאחר ההלוואה, יכול המלוה (שמעון) לגבות אותם עבור חובו ממי שקנה אותם מהלוח (ראונו). אבל המלוה אינו יכול לגבות נכסים שהלוח מכר לפני ההלוואה, לפי שהם לא השתעבדו למלוה, שהרי בשעת ההלוואה הם כבר לא היו של הלוח.

ולכן **שטרי חוב המוקדמים פסולים.** דהיינו שטר חוב שהתאריך הרשום בו מוקדם מהזמן שהייתה ההלוואה בפועל. לפי שע"י השטר הזה המלוה גובה נכסים שהלוח מכרם לפני ההלוואה, ואסור לו לגבותם לפי שהם כלל לא השתעבדו לו. (הגמ' אומרת שהשטר הזה פסול לגמרי, והמלוה לא יכול לגבות מנכסים

משועבדים ע"י שטר כזה, אפילו אם הנכסים נמכרו לאחר זמן ההלוואה בפועל שאז הם באמת כן השתעבדו לו).

המאחרים כשרים. דהיינו אם התאריך הרשום בשטר מאוחר מהזמן שהייתה ההלוואה בפועל, הרי שהמלווה אינו יכול לגבות נכסים שלא כדין, אלא אדרבא הוא מפסיד שאינו יכול לגבות את הנכסים שהלווה מכר בין זמן ההלוואה בפועל לזמן הרשום בשטר.

א"ר המנונא לא שנו אלא שטרי הלואה: דווקא בהלוואה 'שטר מאוחר' כשר, אבל בקנייה ומכירה 'שטר מאוחר' פסול. והוא מבאר -

מאי טעמא? זימנין דמזבין וכו': יש לחשוש שהאדם ימכור שדה לחבירו בניסן, על מנת שאם הוא ישיג כסף הוא יקנה את השדה בחזרה. ויכתוב בשטר תאריך של תשרי שלאחר מכן. ובחודש תמוז ישיג המוכר כסף, ויקנה את השדה בחזרה מהקונה. וכשהוא יבקש את השטר, יאמר לו הקונה שהוא נאבד, ויכתוב למוכר שובר שהוא שילם לקונה וקיבל את השדה בתמוז. וכשיגיע חודש תשרי יוציא הקונה את השטר שכתוב בו שהשדה נמכרה בתשרי, ויקח את השדה מהמוכר בטענה שלאחר שהמוכר קנה אותה ממנו בתמוז הוא חזר וקנה אותה ממנו פעם שניה בתשרי. ולכן שטר מאוחר פסול במקח וממכר.

קושיא: אי הכי שטרי הלואה נמי וכו': אם כן גם בשטר הלוואה נחשוש לכך ונפסול שטר מאוחר. דהיינו יתכן שהלווה לקח הלואה בניסן וכתב בשטר שההלוואה נלקחה בחודש תשרי. ובחודש תמוז ישיג הלווה כסף ויפרע את ההלוואה, ויבקש את השטר מהמלווה, והוא יטען שהוא נאבד לו ויכתוב לו שובר שהוא שילם את החוב בתמוז. וכשיגיע חודש תשרי יוצא המלווה את השטר ויגבה את החוב פעם שניה בטענה שזה חוב חדש שנלקח בתשרי ועדיין לא נפרע.

תירוץ: קסבר אין כותבין שובר: רב המנונא סובר שלא כותבים שובר על הלוואה. (אבל על מכירה כותבים שובר, כי המוכר לא יכול לכפות את הקונה שימכור לו את השדה ויחזיר לו את השטר, ולכן אם הוא רוצה לקנות את השדה בחזרה הוא יוותר על השטר ויסתפק בשובר. מה שאין כן בהלוואה שהלווה יכול להכריח את המלווה לקבל את השטר בחזרה, כי היה מוטל על המלווה לשמור עליו, ואם הוא לא יחזיר לו אותו הוא לא יפרע לו את החוב).

אמר ליה רב יימר לרב כהנא וכו': הרי כיום אנו כן כותבים שטר מאוחר וכן כותבים שובר להלוואות. ומדוע איננו חוששים לרמאות?

א"ל **בתר דאמר להו ר' אבא לספריה וכו':** אחרי שרבי אבא אמר לסופרים שלו שכשהם כותבים שטר מאוחר שיכתבו בו את הנוסח הבא 'שטר זה לא בזמנו כתבנו אותו אלא אחרנו את זמנו וכתבנו' אין חשש לתקלה. כי זה כמו שטר שכתוב בו במפורש זמן של שבת ויום הכיפורים שלכו"ע הוא כשר כנ"ל. (כי אז אם הלווה יפרע את החוב קודם לזמן שכתוב בשטר, והמלווה יכתוב לו שובר על יום הפרעון, ולאחר מכן ילך המלווה ויוציא את השטר בתאריך הכתוב בו ויבוא לגבות את החוב פעם נוספת, יוציא לו הלווה את השובר שהוא כבר שילם. והמלווה לא יוכל לטעון לו שזו הלוואה אחרת, למרות שבשובר כתוב תאריך מוקדם לתאריך שבשטר, כי בשטר כתוב במפורש שהזמן שבו מאוחר, ואם כן זו אותה הלוואה!).

א"ל רב אשי לרב כהנא וכו': וכיום שאנו לא כותבים נוסח כזה בשטר מאוחר, מדוע איננו חוששים לרמאות?

בתר דאמר ליה רב ספרא לספריה וכו': ענה לו רב כהנא - לאחר שאמר רב ספרא לסופרים שלו שכשהם כותבים שובר, אם הם יודעים את הזמן הכתוב בשטר שיכתבו אותו גם בשובר. ואם הם לא יודעים את הזמן הכתוב בשטר, שיכתבו את השובר ללא זמן. ואז כשהמלווה יוציא את השטר פעם שניה, יוציא לו הלווה את השובר עם אותה זמן או בלי זמן כלל, ולא יוכל המלווה לטעון שזו הלוואה אחרת.

אמר ליה רבינא לרב אשי וכו': והרי כיום אנחנו לא נוהגים לעשות כך בשובר אלא כותבים בו את הזמן של התשלום, ומאידיך איננו כותבים בשטר המאוחר את הנוסח הנ"ל שהוא שטר מאוחר. ומדוע איננו חוששים לרמאות?

אמר ליה: רבנן תקנו תקנות לטובת הלווה. מי שרוצה לעשות כתקנתם יעשה, ומי שלא רוצה הוא מפסיד לעצמו.